

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)» здобувачки ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» Шелестак Лариси Романівни

1. Актуальність теми дисертації

Система військового вишколу студентів у цивільних вищих навчальних закладах ще не була об'єктом спеціального і комплексного історичного дослідження. Передусім це спричинене тим, що українські науковці до певного моменту не вбачали важливості детально досліджувати цю проблематику, насамперед через демілітаризацію суспільства в умовах незалежної України. Ситуація змінилася після військового вторгнення Росії в Україну і анексії частини її території. Тому вивчення попереднього військового досвіду (навіть якщо такий має тоталітарну складову), безумовно, корисне, насамперед, з огляду на нестачу військових кадрів, щоб забезпечити захист України і її суверенітету в умовах постійної російської воєнної загрози. Відтак, актуальність дослідження визначається потребою аналізу вишколу офіцерів запасу цивільних вишів.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 43/12 від 06.12.2017.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі історичного краєзнавства Львівського національного університету імені Івана Франка та є складовою частиною її науково-дослідної роботи в межах теми «Дискусійні проблеми військової та політичної історії Центрально-Східної Європи» (державний реєстраційний номер 0118U000605).

3. Особистий внесок здобувачки в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до визначення критеріїв системи військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів, проаналізовано систему військової освіти та її підпорядкування. Проведено класифікацію військових кафедр за спеціальностями, прослідковано організаційні засади та ідеологічне спрямування навчальних програм та їхній вплив на формування рівня військової освіти. Комплексно проаналізовано усі аспекти функціонування військових кафедр у закладах вищої освіти Львова:

від правової бази системи підготовки офіцерів запасу до особливостей практичної та теоретичної складових навчального процесу, який забезпечували зазначені підрозділи Львівського університету, Львівського політехнічного інституту та профільних інститутів Львова.

Просопографічний аналіз офіцерського складу дав змогу Ларисі Романівні синтезувати образ викладача військової кафедри, сформувати збірний портрет викладача-офіцера. Дисертантка наголошує, що більшість викладачів були росіянами, однак у профільних вишах це відіграло другорядну роль, оскільки, на посаду підбирали передовсім досвідчених спеціалістів, віком від 35–40 років. У повоєнні роки спостерігається низький освітній рівень офіцерів, однак, від 1960-х рр. ситуація значно поліпшилася: майже всі офіцери мали вищу фахову цивільну, військову або дві освіти, були членами партії, і це ніяк не залежало від національного походження. Аналіз, який проводить Л. Шелестак, доводить, що для радянського керівництва система військової освіти в цивільних вишах була важливою, сюди йшли працювати досвідчені і з заслуженим авторитетом офіцери, що ставали в авангарді військового та ідейно-політичного виховання молоді.

Здобувачка обґрунтувала висновок, згідно з яким радянська система підготовки офіцерів запасу готувала насамперед фахівців з ідейно-політичного виховання, а вже потім військових спеціалістів. Важливу роль у військовому вишколі відігравали практичні тактичні навчання, де студенти використовували набуті ними теоретичні знання і гартували морально-психологічну стійкість.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать авторці і є її науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати є науково обґрунтованими і достовірними, оскільки повністю підтверджуються сучасними та взаємодоповнюючими методами досліджень. Одержані результати багаторазово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, в тому числі у наукових виданнях іноземних держав.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертації вперше в українській історичній науці:

- виявлено, опрацьовано та введено до наукового обігу значний масив документальних та архівних джерел;

- охарактеризовано становлення та розвиток системи вишколу офіцерів запасу;
- всебічно досліджено військові кафедри вищих навчальних закладів Львова в системі подвійного підпорядкування, проаналізовано стан матеріальної бази;
- розглянуто військові кафедри як живі динамічні системи, окреслено колективний портрет офіцера кафедри;
- висвітлено ідейно-виховну та політичну роботу військових кафедр зі студентами;
- детально проаналізовано та охарактеризовано етапи військового навчання студентів, особливості теоретичного курсу за профілями навчання та рівень практичного вишколу студентів в таборах;

додовнено і уточнено:

- стан вищої освіти, відновлення і заснування вищих навчальних закладів у Львові на завершальному етапі Другої світової війни;
- організаційні засади відновлення радянського режиму на Західній Україні; ідейно-виховну та репресивну функцію військових кафедр як структурних підрозділів ВНЗ;
- характер та мету студентських антимілітарних мітингів і страйків, що прокотились по всьому Радянському Союзу в завершальний період його існування, їхня роль у реформуванні та, в подальшому, ліквідації системи військового вишколу;

подальший розвиток отримали:

- студії основних законодавчих та правових засад існування системи військового вишколу в цивільних вишах СРСР; вивчення системи вищої освіти у радянський період, історія вищих навчальних закладів Львова;
- дослідження ідеологічної складової радянської цивільної та військової освіти;
- аналіз актуальності вишколу офіцерів запасу для формування військово-навченого резерву збройних сил держави.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Шелестак Л. Джерела до дослідження історії військової кафедри Львівського університету (1944–1991 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Спецвипуск. С. 595–606.

2. Шелестак Л. З історії кафедри військової підготовки Львівського університету: теоретичний курс та практичний вишкіл (1944–1991). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. Вип. 18. С. 83–95.
3. Шелестак Л. Військова кафедра Львівського політехнічного інституту в повоєнному десятилітті (1944–1956). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2018–2019. Вип. 19–20. С. 374–389.
4. Шелестак Л. Військова кафедра Львівського політехнічного інституту на службі радянської ідеології (1944–1991). *Військово-науковий вісник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного*. 2019. Вип. 31. С. 99–111.

6.2. *Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:*

5. Шелестак Л. Військові катедри Львівського університету та Львівського політехнічного інституту у висвітленні студентської преси: порівняльний аспект (1944–1991). *Spheres of Culture*. Люблін, 2019. Vol. XIX. С. 140–151.

7. *Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо*

6. Шелестак Л. Архіви вищих навчальних закладів у висвітленні діяльності військових кафедр (на прикладі фонду Львівського університету (1944–1991)). *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива»*. Київ, 2017. С. 144–145.
7. Шелестак Л. Просопографічний аналіз викладачів військової кафедри Львівського університету (1944–1991 рр.). *Зборник наукових артыкулаў, прысвечаны 80-годдзю Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы і 65-годдзю гістарычнай адукацыі ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы*. Частка I. Гродна, 2019. С. 188–191.
8. Шелестак Л. Військові кафедри Львівського університету та Львівського політехнічного інституту у висвітленні студентської преси: порівняльний аспект (1944–1991). *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива»*. Київ, 2019. С. 164.
9. Шелестак Л. Політико-пропагандистська діяльність військової кафедри Львівського університету у повоєнному десятилітті (1944–1953). *Матеріали VII-ї краєзнавчої конференції «Історичні пам'ятки Галичини»*. Львів, 2020. С. 144–148.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Отримані результати розширюють та доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження військової історії, вдосконалюють методологію студії історії університетських підрозділів у порівняльних контекстах, тому мають важливе наукове значення для вивчення історії України і можуть бути використані в наукових студіях, підручниках, та довідковій літературі, а також у навчальних курсах з новітньої історії України, історії військової справи для студентів гуманітарних та військових спеціальностей закладів вищої освіти України.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що нагромаджений фактичний матеріал, спосіб його узагальнення та систематизації, наведені приклади та висновки роботи дозволяють ґрунтовно вивчити історію військового освіти при цивільних вищих навчальних закладах радянського періоду. Отримані результати можуть бути використані в науково-дослідній діяльності при подальшому дослідженні повоєнної львівської історії, а також у навчальному процесі при підготовці начальничо-методичних посібників і підручників.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на фаховому семінарі кафедри історичного краєзнавства історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 26 жовтня 2021 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

В цілому дисертаційна робота Шелестак Лариси Романівни «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій науково обґрунтовано теоретичні положення, організаційні засади, ідеологічні орієнтири, склад військових кафедр львівських вищих навчальних закладів, з'ясовано їхній внесок у сфері підготовки офіцерів запасу та особливості військового навчання студентів львівських вишів.

Основні результати пошуку та наукового дослідження відображені у 5 авторських статтях, з них 4 опубліковано у наукових фахових виданнях

України та 1 – у закордонному періодичному виданні (Польща). На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та п. 10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 979 від 21.10.2020 р.).

2. Дисертація відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

3. Наукові праці Шелестак Л. Р., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають п. 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 979 від 21.10.2020 р.).

4. Дисертація «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)» Шелестак Лариси Романівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рецензенти:

доктор історичних наук, доцент,
доцент кафедри етнології

Тарнавський Р. Б.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історичного краєзнавства

Генегі Р. Я.

26 жовтня 2021 року

Підписи доц. Тарнавського Р. Б. та доц. Генегі Р. Я. засвідчую.

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка, доц.

Грабовецька О.С.